

РЕКОНВЕРСІЯ РАДЯНСЬКОЇ ПАРТІЙНО-ГОСПОДАРСЬКОЇ НОМЕНЛАТУРИ В ПОЛІТИЧНУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ (1990-2008 РР.)

„...Переконали, що цей ювілейний для Народного Руху – 15 рік заснування, стане роком великої перемоги української ідеї, роком народного Президента. Свій ювілей ми по справжньому зможемо відсвяткувати, коли влада в Україні стане українською...” [1] – ці слова сказані лідером РУХу через 13 років по відновленні незалежності України та напередодні подій, що отримали назву „Помаранчева революція”^{*} мали б викликати подив. Що спонукало Б. Тарасюка не бачити в Україні владу українською, а Президента народним? І якщо це дійсно так, то в чому причина того, що слова державного гімну „запануєм і ми, браття, у своїй сторонці” актуальні і сьогодні.

Чому українська людність, що під час парламентських виборів віддає голоси десяткам партій, а на президентських перегонах ділиться навпіл, майже одноставно відповіла «так» обмеженням законодавчої гілки влади на квітневому 2000 р. референдумі.

І що спонукає 5% співвітчизників на питання «Яку форму державного правління Ви вважаєте найкращою для України за нинішньої ситуації?» відповісти «диктатура»; а 40% в 2002 р. і 20% в 2007 р. взагалі не визначитися з відповіддю [3]. І чому майже 80% опитуваних в 2008 р. не почувують себе господарями власної країни [4].

На наш погляд, у значній мірі цей негатив став реакцією на діяльність органів влади країни. Влади, яка згідно відомого філософа І. Ільїна в ідеалі повинна бути частиною єдиної державної корпорації, метою якої стає забезпечення для власних громадян впорядкованого, шляхетного та сприятливого для духовного росту життя. Де „...дуже багато що залежатиме від вільного почину, енергії, таланту, життєвого досвіду, і, головне, безкорисної волі, мудрості та прозорливості правлячих людей” [5, с.152,155] – тобто частини вітчизняної еліти. Тієї самої яка, за Г. Москою, складається з особистостей, котрі заради змін «прагнуть заявити про себе та спрямувати розвиток суспільства відповідно до своїх поглядів» [6, с.99].

Втім, дійсність повертає нас з висот філософської думки до буденності. «Еліти в Україні неможливі за визначенням» – твердить Ю. Прохасько [7, с.2]. Еліта є, але їй притаманні наступні негативні риси: постноменклатурний характер, який, в першу чергу, проявляється в методах урядування країни, зрощення політичних і бізнесових структур, що зумовлює діяльність кланів, корумпованість, правовий нігілізм, непрозорість механізмів прийняття стратегічно важливих політичних рішень через домінування в суспільстві неформальних інститутів, закритість від суспільства та відсутність відповідальності перед суспільством – вважає І. Голіяд [8, с.7].

Такі негативні оцінки сучасного владного прошарку домінують. Вони загальноприйняті в суспільстві й відбивають глибоке розчарування крахом надій, що пов’язувалися з „перевіреною і досвідченою” старою радянською номенклатурою, яка на початку 90-х років залишилася при владі.

Втім зазначимо, що представники правлячої меншості завжди володіють рисами, реальними чи удаваними, котрі глибоко шануються у тому суспільстві, де вони живуть [9, с.11]. Тому звинувачувати у всіх негараздах лише номенклатуру не варто. Саме відсутність сталої та непереборної необхідності в побудові громадянського суспільства у більшості співгромадян дозволяє представникам старої номенклатури безперешкодно знаходитися у владі і до цього часу.

Наскільки ж глибоко еліта старої школи вкорінена у владі? Аналізуючи склад владних еліт Росії, прибалтійських держав та пострадянських країн Центральної Азії ми змушені констатувати факт тотального транзитиву (реконверсії) партійно-господарської номенклатури в політичні системи молодих демократій початку 90-х рр. ХХ ст.

Так, на 1993 р. в Росії близько третини пострадянської правлячої верхівки знаходились в номенклатурі ЦК станом на 1988 р., а дві третини потрапили з номенклатурних доцековських посад і лише 16% на мали подібного багажу [10]. В Естонії після перших вільних виборів 35% парламенту складався з представників комуністичної партії СРСР, хоча з часом ця цифра і зменшується (17% – 1999, 7% – 2003) [11]. 41,6% політичної еліти Казахстану працювали в

^{*} Заради історичної справедливості наведемо альтернативну думку щодо подій 2004-2005 рр., яка належить перу колишнього (1981-1990 рр.) інструктора оргвідділу, заст. зав. відділу пропаганди та агітації, зав. кабінету політпросвіти Орджонікідзівського РК КПУ м. Харкова та зав. оргвідділу МК КПУ м. Харкова Є. Кушнарйову: „Ця книга [„Кінь рудий...”] вийде в річницю подій листопада 2004 р., що названі одними „Помаранчевою революцією”, іншими (і мною в цьому ряді) – антиконституційним переворотом. Хоча поняття „революція” і „переворот” в суті своїй тотожні. Принципова різниця тут в моральних оцінках” [2, с.271].

структурах КПРС, 19% були з комсомольських діячів. 22,2% депутатів Сенату парламенту та 34,4% депутатів Мажлісу парламенту були з радянської номенклатури і лише 25,9% не мали до неї відношення [12, с.149]. Щодо України, то ми проаналізували динаміку змін присутності старої партійно-господарської еліти в новій, яка, за визначенням, мала б бути контр-елітою до попередньої радянської. На перший погляд, процеси в країні були тотожні аналогічним в інших державах колишнього СРСР. Так в 90-х рр. стара номенклатура мала відсоток присутності від 87% в Кабміні до 93% в РНБО, та від 74% серед голів парламентських комісій ВРУ 1 скликання до 95% в ВРУ II скликання.

Тобто на керівних посадах домінувала партійна і господарська номенклатура УРСР (таблиця № 1).

Таблиця № 1

Динаміка реконверсії радянської номенклатури в державні органи України 1990-2008 рр. (у відсотках)

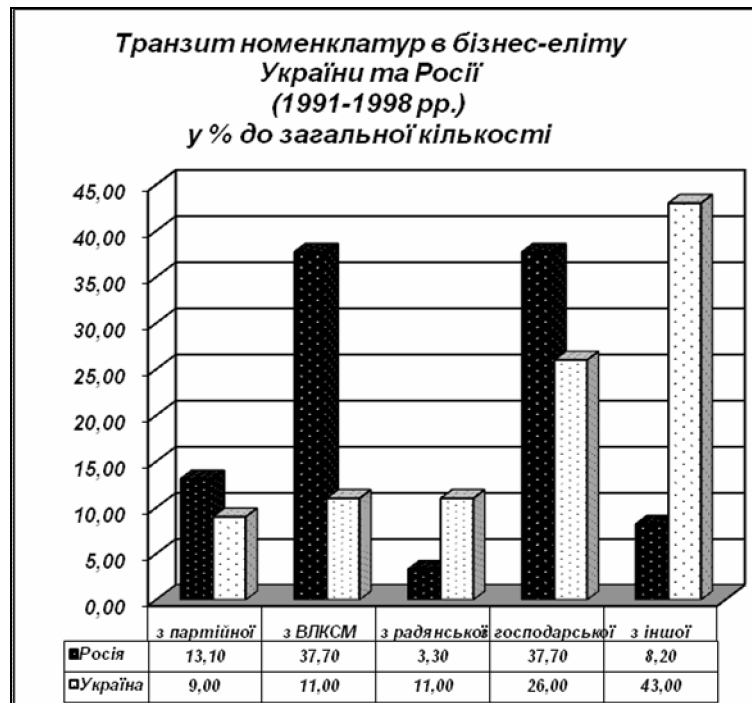
ПЕРІОД	ЕЛІТИ						
	в Україні з 1991 р.			вони ж персонально в УРСР по 1990 р. включно			
	урядова	партійна	бізнес	партійно-господарська номенклатура	дисиденти	лідери демруху	інше
МІНІСТРИ УРЯДІВ							
Л. Кучми, 1992-1993 рр.	93	7	0	87	0	10	2
В. Масола – В. Фокіна, вересень 1993 – квітень 1995 рр.	95	5	0	92	2	3	3
Є. Марчука, червень 1995 – травень 1995 рр.	98	2	0	94	0	2	4
П. Лазаренка, червень 1996 – червень 1997 рр.	91	2	7	96	0	2	2
В. Пустовойтенка, 1997–1999 рр.	78	2	20	89	0	2	9
В. Ющенко, грудень 1999 – квітень 2001 рр.	77	5	18	77	0	9	14
А. Кінаха, травень 2001 – листопад 2002 рр.	63	5	32	84	0	5	11
В. Януковича, листопад 2002 – січень 2005 рр.	65	5	30	70	0	5	25
Ю. Тимошенко, лютий 2005 – вересень 2005 рр.	33	24	43	47	0	10	43
Ю. Єханурова, вересень 2005 – серпень 2006 рр.	38	14	48	57	0	10	33
В. Януковича, серпень 2006 – грудень 2007 рр.	56	8	36	72	0	6	22
Ю. Тимошенко, з грудня 2007 р.	56	12	32	72	0	4	24
ГОЛОВИ КОМІТЕТІВ ВРУ							
1990-1994 рр.	68	32	0	74	0	26	0
1994-1998 рр.	73	18	9	95	5	0	0
1998-2000 рр.	68	18	14	91	0	9	0
2000-2002 рр.	48	13	39	74	0	13	13
2002-2006 рр.	54	21	25	79	0	4	17
2006-2007 рр.	37	19	44	74	0	13	13
2007 р.	54	14	32	57	0	4	39
ЧЛЕНИ РНБО							
1994-1995 рр.	93	7	0	93	0	7	0
1996-1997 рр.	94	6	0	88	0	6	6
1998-1999 рр.	90	0	10	90	0	0	10
2000 р.	86	7	7	86	0	7	7
2001-2002 рр.	88	0	12	94	0	0	6
2002-2004 рр.	85	5	10	80	0	5	15
2005 р.	50	17	33	92	0	0	8
2006 р.	64	18	18	82	0	0	18
2007 р.	54	5	41	71	2	0	27
2008 р.	60	7	33	80	0	0	20

Аналіз динаміки змін присутності партійно-господарської еліти УРСР у владних структурах України виявив певні закономірності. За 18 років її частка зменшилась. Проте різниця між 1990 р. і 2008 р. настільки незначна, що це дає нам право стверджувати факт відсутності

кардинальних змін. На жаль, вони носять виключно природний характер, у часовому проміжку корелюючись до процесу зміни поколінь. Єдине різке зниження до 47% серед міністрів Кабміну Ю. Тимошенко зразка 2005 р. було наслідком збільшення доли до 43% бізнес-еліти. Ті ж причини викликали зниження відсотку старої еліти до 74% серед голів комітетів парламенту V скликання, та з часом і у складі РНБО в 2006-2008 рр. На перший погляд незрозумілий ріст екс номенклатури до 92% у складі РНБО 2005 р., при зростанні бізнес-еліти до 33% має логічне пояснення в природі формування останньої та зміні її пріоритетів. Так, в період з 1996 р по 2003 р., близько трьох десятків ФПГ мали за керманичів представників партійної номенклатури і були зацікавлені в становленні саме авторитарних методів керівництва як засобу накопичення капіталу за рахунок владної підтримки. На 2004 р. склалась інша ситуація. З одного боку, керманичі ФПГ побачили можливість відсторонити від влади стару „нову управлінську” партноменклатуру. Та через вибори 2004-2006 рр. привести у владу своїх представників. З іншого боку в суспільстві назрівало невдоволення існуючим станом речей в країні. Це зробило можливим для ФПГ досягнення омріяної мети – особистої участі у владі, причому «виключно» демократичним шляхом. Таким чином, стара партноменклатура на деякий період була витиснута на допоміжні ролі в політиці.

Поруч з цим, до відмінностей саме вітчизняних процесів на теренах пострадянської дійсності слід віднести і наступне. Якщо в Україні початок XXI ст., стає періодом тотального проникнення бізнес-груп у партії та владу, то в тій же Росії саме в цей же період відбулися інші процеси. На початку 2000-х років, в систему влади централізовано включаються представники силових структур. Вони разом з повпредами Президента стали цементуючою групою нової путінської Росії. Проникнення ФПГ в усі інститути молодого демократії України в подальшому призвело до зовнішньо конфліктної політичної ситуації, при все ж таки збереженні тенденції до демократичних перетворень. Процеси, характерні для північної сусідки, мали наслідком фактичне відтворення радянської системи влади та дрейфу країни в бік авторитаризму. Тенденції до цього було закладено саме в період 1995-1998 рр.[13, с.59-60; 14] Тоді викристалізувались бізнес-еліти обох країн. Втім, за якісним складом вони суттєво відрізнялись одна від одної. Це наглядно представлено на діаграмі № 1.

Діаграма № 1

Не дивлячись на те, що відсоток старої компартійно-радянської еліти серед керівників українських ФПГ був ще значним (57%), все ж це не йде в порівняння з 91,8% в РФ. Що і обумовило в наступному спокійне сприйняття навіть російською елітою від великого бізнесу повернення до методів керівництва часів СРСР. В Україні ж навпаки, за наступні роки, частка партноменклатури в ФПГ зменшилась до 48%. І майже 40% вже склали бізнесмени, що не мали прямого відношення до партійно-господарської номенклатури. Хоча навіть такі «низькі» відсотки в бізнесі, компенсувалися значною присутністю старої номенклатури у законодавчій і

виконавчій владі. А це мало для країни негативні результати. В першу чергу, внаслідок перенесення традицій діяльності компартійної еліти в сучасність. Ієрархічність, відсутність самовідтворення, система привілеїв, закритість, егоїстичність, аморальність [12, с.148; 13, с.52-53] – основні риси радянської номенклатури, призвели до клановості в політиці з усіма негативними наслідками.

Зарадити такій ситуації мали б вибори – перевірений історією засіб зміни еліт в демократичних суспільствах. Процес в якому важливу роль відіграють партії. В Україні ж з 2006 р. вирішальну. Втім, з 340 керівників 194 партій, що діяли в Україні в останні 18 років, 57% є вихідцями з партійно-господарської номенклатури СРСР та УРСР, 8% були лідерами демократичного руху кінця 80-х і лише 4% мали відношення до дисидентського руху. Тобто, дві третини «нової» партійної номенклатури родом з політичного протистояння початку незалежності країни і лише третина лідерів не мала відношення ні до партноменклатури, ні до національно-демократичного руху кінця 80-х. Очевидна схожість з наведеними даними щодо Казахстану. Втім є різниця при детальнішому аналізі за групами номенклатур (таблиця № 2).

Таблиця № 2.

Керівники політичних партій за групами номенклатур та елітами (у відсотках)

Вищі партійні органи	Місцева ланка керівництва КПРС-КПУ	ЛКСМУ всіх рівнів	Союзний та республіканський рівень рад	Місцевий рівень рад	"Червоний директорат"	Промислові керівники	Сільськогосподарська керівна ланка (голови колгоспів, члени правління)	Непромислова номенклатура	"Силовики" (ЗС, МВС, Прокуратура, судді)	"Дисиденти"	Лідери демократичного руху кінця 80-х	Інше
5	7	5	2	5	3	9	3	9	9	4	8	1

Тобто, з одного боку такі відсотки підтверджують тезу С. Кітаєва про те, що події кінця 80-х слід вважати «революцією заступників або других осіб». На користь цього 5% лідерів партій з вищих ешелонів номенклатури проти 52% з середньої та місцевої ланки. З іншого, дозволяють застосувати цю тезу в певній мірі і до лідерів націонал демократичного руху. Колишні дисиденти є лідерами лише у 4% від загалу. В цілому ж, такий значний відсоток партноменклатури часів УРСР, зводить нанівець ідею заміни еліт. Якісний склад органів влади і партій майже не відрізняються. А 31% інших – це в масі своїй лідери політичних партій створених протягом останніх 8 років, які не мають жодного впливу на дійсну політику. Зареєстровані як технічні виключно для участі у виборах, вони складають великий масив партій-баласту у вітчизняній політиці.

Реально важливими елементами вибудованої партноменклатурою всеохоплюючої мережі є об'єднання які мають етнічну, або ж територіальну ознаку – земляцтва. Вони створені і очолюються колишніми першими особами як партійно-господарської номенклатури УРСР, так і нинішніми можновладцями. Рівень представництва вищої бюрократії країни в цих асоціаціях чи не найвищий серед усіх неурядових об'єднань країни. Так, громадську організацію земляцтва буковинців в Києві «Буковина» [15] очолює экс-перший секретар ЦК ЛКСМУ В. Цибух (нині Надзвичайний і Повноважний Посол України в Грецькій Республіці та за сумісництвом в Республіці Албанія), фундаторами і членами «Земляцтво Крим-Севастополь» [16] є Г. Старовойтова (колишній прокурор прокуратури Красноперекопсько району АРК, нардеп з МДГ, в подальшому член ЦВК), В. Макаренко (в минулому перший секретар Кримського ОК КПУ), Н. Карпачова (Уповноважена ВРУ з прав людини, член ПРУ). Не менш вагомими особистості очолюють Сумське земляцтво [17]. Його Головою є В. Стельмах, Почесним Головою В. Ющенко, а серед членів Ради М. Дорошенко (головний редактор газети „Україна молоді“) та В. Кремень (Президент Академії педагогічних наук України, колишній Міністр освіти, член Політбюро та Політради СДПУ(О) в 1998-2005 рр.). Фактично в земляцтвах пліч-о-пліч працюють представники еліти партій усіх спектрів, що робить дані об'єднання, в ідеалі, вагомим інструментом отримання гарантій для ефективного розвитку своїх областей. Насправді ж, вони виконують функцію захисту інтересів певної групи в її протистоянні з іншими групами інтересів.

Завдяки їм кожна земляцька спільнота отримує шанс «бути почутою на горі» владної піраміди. Найпоширенішою формою впливу цих груп інтересів є лобіювання. Тобто, система даних організацій є реально існуючим альтернативним та не публічним політичним майданчиком, де єдиним критерієм ефективності є можливість домовитись.

Інші, хоча і дещо подібні функції виконують національно-культурні товариства (НКТ). Найголовніше, вони також вмонтовані в загальну систему. Яскравий приклад, вже згадуване «Земляцтво Крим-Севастополь». Серед активних членів та ідеологів якого є „ветеран Черноморського Флота, секретарь Антифашистского Комитета Украины, капитан первого ранга, кандидат исторических наук Б. Зверобоев” [16]. Останній, крім цього, ще й член Російської Ради України. Вона, в свою чергу, входить до „Совещания организаций русских соотечественников на Украине» у складі Українського товариства російської культури «Русь», «Російського Зібрання», Російської Громади України, ВГО «Російський Рух України» (РРУ) тощо. Всі ці об'єднання є активними учасниками блоку панслов'янських партій України, що «спираються на російську національну ідею та російсько-євразійське великодержавництво» [18, с.355]. Так, РРУ стала ядром партії „За Русь Єдину”, яка згодом змінила назву на партію „Руський Блок” (2001-2002 рр.). На базі останньої було утворено у 2002 р. виборчий блок партій за участі ПРБ, „Русько-Український Союз”(Русь) і партії «Союз». Дві останні на виборах 2006 р. увійшли до інших блоків. Перша з ПСПУ утворила ВБ Н. Вітренко „Народна опозиція”. Друга, разом з партіями Соціалістична Україна (створена колишніми керівниками Харківської міської організації СПУ), Слов'янською Партією (до того Громадянський конгрес України, створений на базі Громадського форуму України, Конгресу інтелігенції Донбасу, Руху за відродження Донбасу, руху Демократичний Донбас), ПП „Вітчизна” увійшла до виборчого блоку „ЗА СОЮЗ”.

А в 2007 р. партія „Союз” була вже членом гротескного виборчого утворення „КУЧМА” (Конституція – Україна – Честь – Мир – Антифашизм), ініційованого экс лідером Демсоюзу О. Волковим. До речі, у данному виборчому блоці була також партія ВО „Центр”, яка на виборах 2006 р. входила у склад ВБП „НЕ ТАКІ!” (СДПУ(О), ВПО „Жінки за майбутнє”, РПУ). До того ж очолював її на той час С. Гавриш, який в 2007 р. ввійшов до складу КСУ за квотою Президента В. Ющенко, неформального і почесного лідера НСНУ та ГО «Сумське земляцтво» в м. Києві. Втім, це не є якимось винятком. Подібні „ланцюги” об'єднують майже всі Земляцтва та НКТ з партіями взагалі та політиками і державними інститутами зокрема.

Тобто, не лише персонально у владі залишилася партійно-господарська номенклатура. Хоча, як ми вже зазначали, багатьма дослідниками і обґрунтовується теза про те, що номенклатура тими або іншими засобами перейшла в нові структури влади пострадянський країн, дійсність дещо інша. Справа в тому, що «нові» державні інститути таким не були. Отримавши нові назви, вони продовжили традиції державного будівництва часів СРСР. Так, в Україні зберігається система рад. Більше того, саме завдяки потужній присутності в парламенті під час обговорення Конституції країни в 1995-1996 рр колишніх номенклатурників КПРС замість двопалатних Народних зборів зберігся законодавчий орган під назвою Верховна Рада. До того ж, альтернативна, у вітчизняних реаліях законодавчій виконавча гілка влади, вибудовується за принципом структури КПРС. Так, ініційовані Л. Кравчуком Державна Дума України та Представники Президента в регіонах не лише створені за аналогією з відділами ЦК та обкомів і посадою першого секретаря ОК. Вони законсервували традицію «номенклатурних війн» кінця СРСР, яка полягала в протистоянні партійної і радянської номенклатур в боротьбі за першорядність у владі. Тобто, система вибудовувалася під себе і традиції компартійного стилю керівництва, які зрозумілі виключно номенклатурі. Саме тому в країні зберігається старий адміністративно-територіальний поділ і пробуксовує будь-яка адміністративна реформа. Відбувається це, не в останню чергу, заради збереження регіональних еліт, які складаються в своїй масі з колишніх місцевих партійних апаратників. Як приклад – створення АРК. Вирішивши головну проблему – сепаратизм місцевих еліт, центральна влада забула про тих, завдяки кому Крим не став вітчизняною Осетією чи Абхазією. Кримськотатарський народ не отримав омріяної національно-культурної автономії. І місцева компартійна еліта не залишається в боргу. Так, останній перший секретар Кримського ОК КПУ М. Багров, в подальшому Голова ВР АРК, а нині член-кореспондент Національної академії наук України (2003), доктор географічних наук (2001), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2004), заслужений працівник освіти України (1997), Герой України (2007), ім'ям якого названо малу планету № 5533, а також печеру на верхньому плато г. Чатир-Даг з наукової точки зору обстоює тезу про «особую миссию Крыма в истории человеческой цивилизации». Яка полягає в необхідності створення економічного автономного комплексу, покликаного до життя особливим місцем Криму в геополітичній мезоструктурі Євразії, яке порівнюється колишнім членом ЦК КПУ зі «своеобразным нервным узлом геополитической системы на стыке центрально-европейской, евразийской и переднеазиатской геополитических платформ» [19]. Якщо це не намагання обґрунтувати

концепцію місцевого сепаратизму, тоді що це? І це питання не риторичне з огляду на те що, 28 липня 2008 р., напередодні 3-ї російсько-грузинської війни лідер незвіданої республіки Південна Осетія Е. Кокойте теж пропонував дещо подібне: «Мы сейчас предлагаем создать единую экономическую зону, чтобы сблизить в ней и Россию, и Грузию. Единая оффшорная зона в рамках Алагирского района Северной Осетии, Южной Осетии и Горийского района Грузии. Нужно создать экономику. Отложить политические вопросы. Сначала меры доверия. Восстановление разрушенного хозяйства. И только потом политические вопросы» [20]. До речі, Е. Кокойте, згідно даним Держкомітету з питань інформатики та друку республіки Південна Осетія, з 1988 по 1991 рр. був секретарем та першим секретарем Цхинвальського ГК ЛКСМ Грузії [21]. А під час президентських виборів 2006 р. південноосетинці обирали керманіча з поміж чотирьох кандидатів якими були: О. Габодзе (з 1988 по 1992 рр. – другий секретар Джавського РК КПРС), І. Пухаєв (з 1988 по 1991 рр. – перший секретар Цхинвальського РК КПРС), Л. Тібілов (з 1981 р. на службі в КДБ) і, звісно ж, Е. Кокойте [22]. І це не виняток. Так, Президент самопроголошеної Республіки Абхазія С. Багапш в період 1979-1989 рр. займав посади першого секретаря Абхазського обкому ЛКСМ Грузії, та першого секретаря Очамчирського РК КП Грузії, а її прем'єр – міністр О. Анкваб в цей же період працював у апараті ЦК Компартії Грузії та на посаді керівника політичного апарату МВС в ранзі заступника міністра. Тобто, очевидною є тенденція покладання всього «тягаря» діяльності сепаратистських адміністрацій саме на колишніх апаратників КПРС. І ще менш це здається випадковим, якщо згадати, що Верховна Рада Придністровської Молдовської СРР зразка 1990 р. на 83% складалась з членів КПРС. Саме цей склад ради «легітимізував» створення самопроголошеної республіки.

В цьому контексті дещо награним стає традиційне для Криму протистояння КПУ та НДП. З огляду на те, що регіональні організації першої очолює колишній зав. відділу пропаганди Кримського ОК Л. Грач, другою ж довгий час керував С. Куніцин, який з серпня 1989 р. по березень 1990 р. встиг попрацювати інструктором ідеологічного відділу Красноперекопського МК КПУ. Ще більшим фарсом стає таке партійно-кримське протистояння, якщо згадати, що всеукраїнську організацію комуністів очолює П. Симоненко, який в кінці 80-х знаходився на посаді секретаря ЦК ЛКСМУ, так само як і лідер НДП А. Матвієнко (майбутній і останній перший секретар ЦК ЛКСМУ). Що вже в якості Голови УРП «СОБОР» в квітні 2005 р. змінив С. Куніцина на посаді голови Ради міністрів автономії. Втім це не стало останньою крапкою і в партійно-політичній кар'єрі цього керманіча кримських демократів. Бо вже в 2008 р. він став заступником голови партії «Єдиний Центр» і членом її ж Президії та головою Кримської республіканської організації (цікавий факт: на офіційному порталі «ЄЦ» в біографії С. Куніцина чомусь відсутній рядок про компартійне минуле відомого громадського діяча [23]).

А тому напевно дещо поквапився Перший заступник голови УНП Іван Заєць стверджувати в інтерв'ю партійній прес-службі, що „...з прийняттям Декларації ідея української державності і незалежності нарешті оселилася у владних коридорах” [24]. Нема її там. Тому що, на жаль, процес самовмонтування партійно-господарської номенклатури в політичну систему країни можна порівняти з діями комп'ютерних вірусів. Останні, навіть під час перезавантаження всієї програмної системи, залишаються в ній, «перезаписуючи» себе під новим, дещо зміненим «іменем». Практика показує, що в такому випадку система продовжує робити помилки та збої, і лише видалення цих шкідливих програм дає можливість працювати нормально. Мабуть, це треба зробити і в партійно-політичній та державній системах України.

Джерела та література

1. Виступ Голови Народного Руху України Б. Тарасюка на урочистому засіданні, присвяченому 15-й річниці НРУ. Сайт НРУ „Державність. Демократія. Реформи.” Колонка лідера. 14.09.2004 р. // http://www.nru.org.ua/print/?id=10&t=leader_column.
2. Кушнарєв Е. Конь рыжий. Записки контрреволюционера. – Харьков, 2005.
3. Опитування проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 1 по 10 вересня 2007 року за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за регіоном проживання, типом поселення, віком і статтю // Сайт «Центр Разумкова» // <http://razumkov.org.ua/tag.php?t=167>.
4. Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 15 по 20 березня 2008 року. Опитано 2010 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України // Сайт «Центр Разумкова» // <http://razumkov.org.ua/tag.php?t=188>
5. Ильин И. Общее учение о праве и государстве. – М. 2006.
6. Моска Г. Правящий класс // Социологические исследования. – 1994. – № 12.
7. Прохасько Ю. Неповнолітні еліти // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2006. – № 45.
8. Голянд І. Методологічні проблеми дослідження політичної еліти // МАГІСТЕРІУМ. – Випуск 10. ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ, 2002.
9. Моска Г. Правящий клас./ Друкується за: Mosca G. The Ruling Class. New York. 1939. // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2006. – № 45.

10. Китаев С. Социальный состав и структура российской постсоветской «номенклатуры» // <http://www.elis.pstu.ru/kitaev2008.htm>.
11. Голяд І. Трансформації еліт в політичних системах України та Естонії // http://dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=392.
12. Кан Пхён Ки "Элиты" России, Казахстана. Узбекистана. Сравнение и оценка // Социологические исследования. – 2006. – № 1.
13. Крыштановская О. Трансформация старой номенклатуры в новую российскую элиту // Общественные науки и современность. – 1995. – № 1.
14. Крыштановская О. Трансформация бизнес-элиты России: 1998-2002 // Социологические исследования. – 2002. – № 8.
15. Список земляцтв областей України // Сайт «Полтавське земляцтво» // <http://poltavtsi.org>.
16. «Земляцтво Крим-Севастополь» // <http://www.rada.crimea.ua/zeml>.
17. Структура Сумського земляцтва в м. Києві // <http://old.state-gov.sumy.ua/doc/zemlaztvo.htm>.
18. Дністрянський М. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Монографія. – Львів, 2006.
19. Багров Н. Геополитическая модель трансграничного региона // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 34.
20. Кокойты предложил создать в Южной Осетии оффшор 24 июля 2008. Сайт Осинформ. // <http://osinform.ru/digest/print:page,1,7151-kokojty-predlozhit-sozdat-v-juzhnoj.html>.
21. Персоналии. Кокойте Е.Д. Официальный сайт ГКИП РЮО // <http://cominf.org/2003/08/16/print:page,1,1132130508.html>.
22. Выборы 2006. Официальный сайт ГКИП РЮО // <http://cominf.org/2006/10/21/1161421264.html>.
23. Веб-портал партії «Єдиний Центр». «Народна опора». Персональні дані. С. Куніцин // http://www.edc.org.ua/?page=photos&element_id=50.
24. Заець І. «Ідея української державності з прийняттям Декларації про державний суверенітет, нарешті, переселилася з велелюдних майданів до владних коридорів». Сайт «Новини політичних партій Росії та СНД» УНП // <http://www.qwas.ru/ukraine/unp-ua>

Summary

In article the author considers process of transit of the Soviet party and economic nomenclature in a modern political design of Ukraine. It is offered to consider the given process as total and system.

М. В. Дедков

СТАН І РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ДОБИ СУЧАСНОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1991–2008 РР.)

Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. спричинило радикальні зміни в суспільстві, які суттєво позначились на становищі духовного і культурного життя. Розпочалася нова історична доба з розбудови самостійної держави. Постало історичної ваги питання – на якому фундаменті і цінностях ми повинні будувати нову еру своєї національної культури – духовної і матеріальної?

Базовою основою всіх змін у суспільній свідомості є структурні зміни у формах власності на засоби виробництва, у формуванні нових виробничих відносин, які породжують нові класи і верстви суспільства, нову психологію, мораль, людські взаємини, нові форми культурного буття, моди, стилю і способу життя.

Нова соціальна й культурна ситуація поклала початок створенню відмінних, цілком сприятливих умов для розвитку культури. 19 лютого 1992 р. Верховна Рада України ухвалила «Основи законодавства про культуру» [1] з подальшим прийняттям низки галузевих законів та постанов, якими передбачені різнобічні заходи подальшого розвитку національної культури. У тому ж році Указом Президента створено Фонд розвитку культур національних меншин України [2]. Після демонтажу старої соціально-політичної структури, її владних інститутів, у процесі нового націотворення і державотворення виникли суттєві труднощі. Одна з головних – відсутність визначених пріоритетів подальшого розвитку культури українського народу. В умовах ринку змінюються культурні запити і смаки. Відбувається переоцінювання культурно-історичних цінностей.

Але лише поєднання в систему власних історичних здобутків із досягненням інших народів, як писав Т. Шевченко: "...і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь" [3], дасть змогу піднятися на рівень кращих зразків світової культури. У новому суспільстві на перше місце виходить якісно новий виробничий ресурс – інформація і знання. Це притаманно інформаційному суспільству. І перетворення їх у головний виробничий ресурс обумовило появу таких понять, як інтелектуальний продукт, інтелектуальна праця, інтелектуальний капітал з його інтелектуальною